

A gyermekvállalást befolyásoló tényezők négy magas termékenységű járásban egy kvalitatív kutatás alapján

Betekintő

Hazánkban a gyermekvállalási kedvet jelző teljes termékenységi arányszám (TTA) az elmúlt évtizedben emelkedett, csúcspontját 2021-ben érte el (1,59). Az országos átlagtól egyes járások értékei elmaradnak vagy éppen jelentősen meghaladják azt. Az egyének gyermekvállalási motivációit, illetve a párok gyermekvállalását sok tényező befolyásolhatja. Kutatásunkban gazdasági, társadalmi és egészségügyi szempontból igyekeztünk megközelíteni a gyermekvállalást ösztönző és gátló tényezőket, amelyeket négy, az átlagosnál magasabb termékenységű, ugyanakkor átlagos etnikai összetételű járás három-három településén készített interjúk alapján tártunk föl. A megkérdezett polgármesterek, védőnők, orvosok és családsegítők meglátása alapján a gyermekvállalás elsődleges motivációs tényezői a gyermek iránti belső vágy és a családi, közösségi minta, amelyhez az anyagi stabilitás, a családi otthon megteremtése, valamint a családok számára biztosított színvonalas helyi szolgáltatások és a közvetlen nagyszülői segítség is hozzájárulnak.

Bevezetés

Ahhoz, hogy egy társadalom fennmaradjon, reprodukálja önmagát, azaz, hogy ne csökkenjen tovább a népességszám, minden családban legalább kettő gyermekre lenne szükség. A teljes termékenységi arányszám (TTA) azonban egyik európai országban sem éri el a reprodukcióhoz, a társadalom újratermelődéséhez szükséges 2,1-es szintet. Hazánkban ez a mutató 2011-ben volt a legalacsonyabb (1,23), ezt követően viszont emelkedni kezdett, 2021-ben a KSH adatai szerint 1,59 volt. A TTA 2011 és 2021 között annak ellenére emelkedett hazánkban, hogy a termékenykorú, 15–49 éves női népesség száma évente átlagosan 15–20 ezer fővel csökkent. A gyermekvállalási kedvet mutató teljes termékenységi arányszám (TTA) eltérően alakul régiós, járási szinten, éppen ezért a Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért (KINCS) 2023 novemberében kvalitatív kutatást végzett, melynek célja annak vizsgálata, hogy az átlagosnál magasabb termékenységű járásokban mi okozhatja az ott élő

családok nagyobb gyermekvállalási hajlandóságát. A kutatás keretében négy különböző vármegyében található járást választottunk ki mélyebb megismerésre: Pannonhalmi járás, Móri járás, Kunszentmiklósi járás és Csongrádi járás. Az elemzés első részében a 2022-es népszámlálás adatai alapján vizsgáltuk meg a kiválasztott járások főbb társadalmi-demográfiai jellemzőit, majd bemutatjuk a kvalitatív, interjúkon alapuló kutatás eredményeit. Fontos azt szem előtt tartani, hogy olyan jelenséget szeretnénk megvizsgálni, melyet sok tényező befolyásolhat, így a két módszerből származó adatok, megállapítások együttes vizsgálata kiegészíti egymást. Bizonyos esetekben a kvalitatív és kvantitatív eredmények alátámasztják egymást, viszont van, ahol nem egyeznek, vagyis a megkérdezettek észlelése más, mint amit az adatok alapján látunk. Ugyanakkor olykor bizonyos jelenségek nem jelennek meg a statisztikában, ezekről az interjúk alapján kaphatunk képet.

Szakirodalmi áttekintés

Hazánkban a teljes termékenységi arányszám 1959-ben csökkent először a reprodukcióhoz szükséges 2,1-es szint alá. Az 1970-es években néhány évben ugyan meghaladta ezt az értéket, viszont azóta folyamatosan csökkenő tendenciát mutatott, mely mélypontját 2011-ben érte el 1,23-as értékkel. Az ezt követő tíz évben erőteljesen emelkedett, 2021-ben 1,59-re nőtt, mely az elmúlt két évben valamelyest mérséklődött.¹ Az országos adattól a különböző területek bizonyos eltéréseket mutatnak. A keleti, észak-keleti járások jellemzően magasabb termékenységgel rendelkeznek, mint a nyugati, észak-nyugati járások, és Budapest is alacsony TTA-t mutat, különösen a belvárosi kerületek. A területi adatokat nézve felismerhetők úgynevezett termékenységi gócpontok, ahol több, egymás mellett lévő magas(abb) termékenyséű járás található (Tóth, Kincses & Kovács 2024).

Az egyének felől vizsgálva a gyermekvállalás mutatóit, három számot érdemes összevetnünk. Az első az ideálisnak tartott gyermekszám, amely a Századvég 2021-es, nagymintás, reprezentatív kutatása szerint 2,33 gyermeket jelent hazánkban. Ettől viszont elmaradt a kívánt gyermekek száma, amely a megkérdezettek esetében 2,12 volt; illetve a harmadik érték, a ténylegesen vállalt, nevelt

gyermekek száma, amely 1,54 volt (Pári, Papházi, Trieb, Agócs 2023).

A párok gyermekvállalási szándéka mögött különböző motivációs tényezők állhatnak, melyeket Tóth Olga négy csoportba sorol. Az elsőben a társadalom által megszerezhető előnyöket nevezi meg, a másodikban a család körülményeire vonatkozó megfontolások állnak, emellett külön csoport a szülők egyéni céljainak beteljesítése érdekében vállalt gyermekek, illetve a szocializáció (Tóth 2012). Legerősebb motivációs tényezőnek a gyermekvállalás szempontjából a személyes és párkapcsolati célok bizonyulnak, míg a társadalmi és családi elvárások hatása gyengének látszik (Kívés 2020). Ezen felül egy fókuszcsoportos kutatás eredményeként olyan motivációk is megnevezésre kerültek, mint a kapcsolat megtartása miatti gyermekvállalás, a nem tervezett gyermekek elfogadásának a normája, illetve a gyermektelen vagy egygyermekes családmodell elutasítása. Fontos tényezők továbbá az anyagi és szociális biztonság, a családi és a közösségi háló, és az elérhető intézmények, szolgáltatások (Harrach 2020). A gyermekvállalási szándék a stabil párkapcsolattal rendelkezők esetében a legvalószínűbb, hogy megvalósul. (Kapitány, Spéder 2021).

Kutatás bemutatása

A kvalitatív kutatásra 2023 novemberében került sor, és azokat a lehetséges okokat igyekszik feltárni, amelyek befolyásolhatják a termékeny korú népesség gyermekvállalással kapcsolatos viselkedését, illetve a gyermekvállalás melletti döntésüket. Az interjúk során a családok gyermekvállalási motivációiról, a gyermekvállalást ösztönző, elősegítő tényezőkről, a lakókörnyezetről, a megélhetési lehetőségekről és a különböző társadalmi hatásokról (mintákról, elvárásokról) szeretnénk volna átfogó képet kapni. A kutatás szempontjából tehát a gyermekvállalási korban lévő párok lehetnének az elsődleges információforrásaink, viszont mivel egy-egy pár leginkább a saját helyzetéről, döntéséről tudna beszámolni, illetve vélhetően a környezeti tényezőkkel kevésbé van-

nak tisztában, így olyan interjúalanyokat választottunk, akik kicsit távolabbról látnak bele a családok életébe, akik a település és a környék adottságait is ismerik. A családok életét és a gyermekvállalás motivációit leginkább ismerő szakemberek a védőnők, a családsegítő szolgálat munkatársai, illetve a háziorvosok, a település gazdasági és infrastrukturális helyzetével kapcsolatban pedig a polgármesterek tudnak releváns információkkal szolgálni.

A településeken az előbb felsorolt szakembereket kértük fel egy-egy személyes interjúra. A 12 település szakembereiből összesen 41 fő volt nyitott megkeresésünkre, heten viszont nem szerettek volna részt venni a kutatásban.

¹https://www.ksh.hu/stadat_files/nep/hu/nepooo6.html

1. táblázat: A kvalitatív kutatás interjúalanyai településenként. Forrás: KINCS, saját szerkesztés.

Település	Polgármester	Védőnő	Családsegítő	Gyermekorvos
Pannonhalma	✓	✓	✓	✓
Tápszentmiklós	✓	✓	✓	✓**
Bakonyszentlászló	✓*	✓	✓	✗
Mór	✓	✓	✓	✓
Balinka	✓	✓	✗	✓
Csákberény	✓	✓	✓	✗**
Kunszentmiklós	✓	✓	✓	✓
Tass	✓	✓	✓	✓
Szabadszállás	✓	✓	✓	✓***
Csongrád	✓	✓	✗	✓
Felgyő	✓	✓	✗	✗
Tömörkény	✓	✓	✗	✓**

* alpolgármester

** vegyes praxis

*** felnőtt házi orvos

Az interjúk félig strukturált kérdések mentén haladtak, amelyek a település intézményi ellátottságára, a szolgáltatásokra, a családok anyagi helyzetére és a gyermekvállalási motivációkra vonatkoztak. Természetesen bizonyos kérdésekben egyik, illetve másik megkérdezett szakember a kompetensebb, ezt többen meg is fogalmazták, viszont a kiválasztottak beszámolóí így részletesebb képet mutatnak településükről. A legrelevánsabb válaszadóknak a védőnők bizonyultak, mivel szoros kapcsolatban vannak a családokkal, a várandósságtól kezdve a gyermek 6 éves koráig, esetenként az oktatási

intézmény elhagyásáig követik a családok életét. A polgármesterek a településen elérhető szolgáltatásokról, a helyi lakosok munkavállalási helyzetéről rendelkeztek információval. A családsegítők munkájukból kifolyólag a településen élő szegényebb családokra látnak rá, így érdemben kevésbé tudtak válaszolni a kérdésekre, de bizonyos településeken árnyalták a többi szakember által elmondottakat. Az orvosok szintén korlátozott mértékben tudtak nyilatkozni a gyermekvállalást befolyásoló tényezőkről, de egy-egy meglátásuk értékes információval bírt.

A kiválasztott járások bemutatása

2023 novemberében az ország különböző vármegyéiben négy olyan járást kerestünk fel, amelyek esetében a teljes termékenységi arányszám (TTA) meghaladta az országos átlagot, viszont etnikai szempontból átlagosnak tekinthetők, sőt, a roma kötődésű lakosok aránya az országosnál alacsonyabb.

Járásonként három települést választottunk ki, melyekbe beletartoztak a járásközpontok, valamint a járásban a legmagasabb és legalacsonyabb termékenységi mutatóval rendelkező települések (ahol a TTA a legtöbb esetben magasabb, mint az országos átlag).

**Győr-Moson-Sopron vármegye,
Pannonhalmi járás (TTA: 1,83*)**

- Pannonhalma (TTA: 1,88**)
- Tápszentmiklós (TTA: 2,10**)
- Bakonyszentlászló (12,8%***)

**Fejér vármegye,
Móri járás (TTA: 1,84*)**

- Mór (TTA 1,51**)
- Balinka (TTA: 2,56**)
- Csákberény (1,37**)

*2021-es adatok.

** 2017-2021-es évekre vonatkozó átlagok.

*** A 2017-2021-es TTA adat hiányzik, így, a 2022-es népszámlálás adatai szerint számolva, a 15 éven aluli gyermekek teljes lakossághoz viszonyított aránya alapján választottuk ki az adott települést.

**Bács-Kiskun vármegye,
Kunszentmiklósi járás (TTA: 2,07*):**

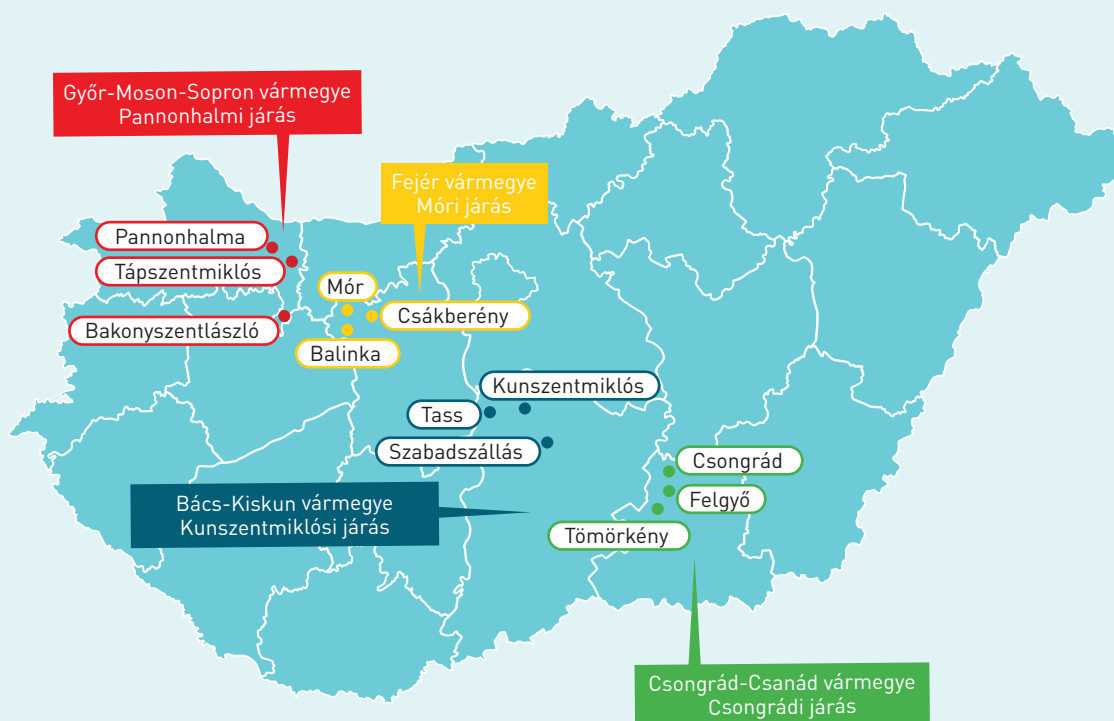
- Kunszentmiklós (TTA: 1,87**)
- Tass (TTA: 2,46**)
- Szabadszállás (TTA: 1,79**)

**Csongrád-Csanád vármegye,
Csongrádi járás (TTA: 1,99*):**

- Csongrád (TTA: 1,71**)
- Tömörkény (TTA: 2,06**)
- Felgyő (TTA: 1,57**)

Míg a Pannonhalmi és Móri járás egy gazdaságilag élénkebb, magas ipari mutatókkal rendelkező régióban fekszik, addig a Kunszentmiklósi és Csongrádi járás inkább mezőgazdasági múlttal rendelkező térségben található.

1. ábra: A kiválasztott járások és települések földrajzi elhelyezkedése. Forrás: KINCS, saját szerkesztés.

A vizsgált járások termékenysége az elmúlt években mindig magasabb volt az országos átlagnál (kivéve a Pannonhalmi járás 2017-es és a Csongrá-

di járás 2016-os adatát). A születésszámok pedig 2020-ban és 2021-ben magasabbak voltak a 2016-2019-es évekhez képest.

2. táblázat: A vizsgált járások termékenységmutatói. Forrás: KSH, KINCS szerkesztés.

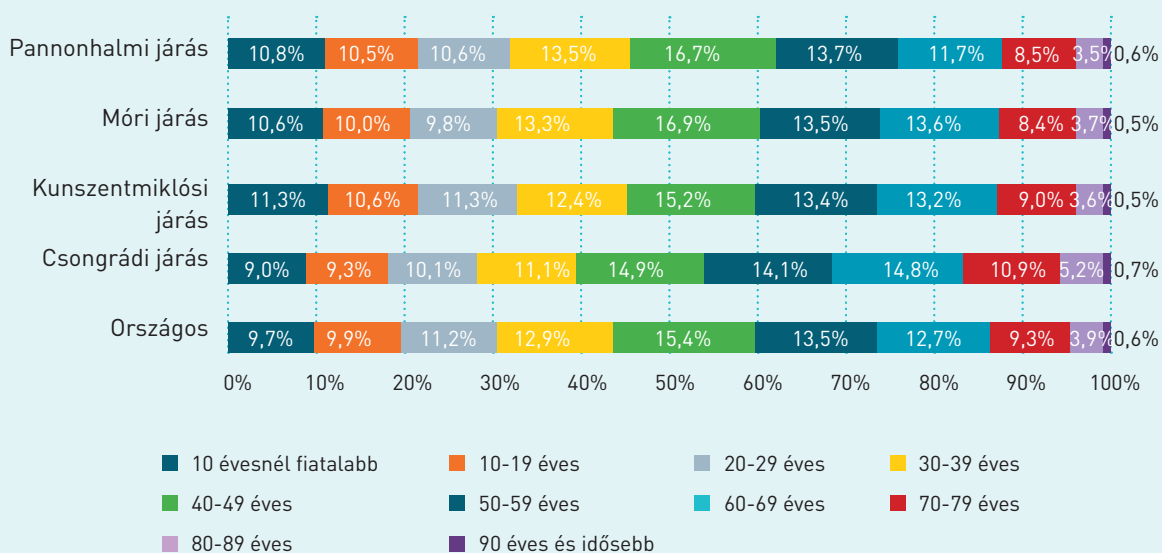
Év	Pannonhalmi járás		Móri járás		Kunszentmiklósi járás		Csongrádi járás		Országos összesen
	Élveszületések száma	TTA	Élveszületések száma	TTA	Élveszületések száma	TTA	Élveszületések száma	TTA	TTA
2016	144	1,54	382	1,80	306	1,74	157	1,36	1,49
2017	124	1,34	336	1,61	305	1,75	186	1,62	1,49
2018	165	1,78	320	1,54	329	1,89	171	1,52	1,49
2019	156	1,67	320	1,56	336	1,92	185	1,68	1,49
2020	172	1,82	338	1,64	379	2,18	195	1,81	1,56
2021	178	1,83	370	1,84	356	2,07	207	1,99	1,59

A járások jellemzői, társadalmi-demográfiai összetétele a népszámlálási adatok alapján

Összességében a vizsgált magas termékenységgű járások népességének korösszetétele némileg fiatalabb az országosnál – kivéve a Csongrádi járást, ahol az 50 éven felüliek aránya az országoshoz képest is kimagasló. A 10 éven aluliak és a 10-19 évesek aránya a Pannonhalmi, a Móri és a Kun-

szentmiklósi járásban meghaladja az országos átlagot, a 20-29 évesek népességen belüli aránya viszont csak a Kunszentmiklósi járásban magasabb valamelyest, mint az országban, ugyanakkor a Csongrádi járás mellett éppen a Kunszentmiklósi-ban él arányaiban kevesebb 30-39 éves.

2. ábra: A népesség kor szerinti megoszlása. Forrás: KSH, 2022-es népszámlálás. KINCS szerkesztés.

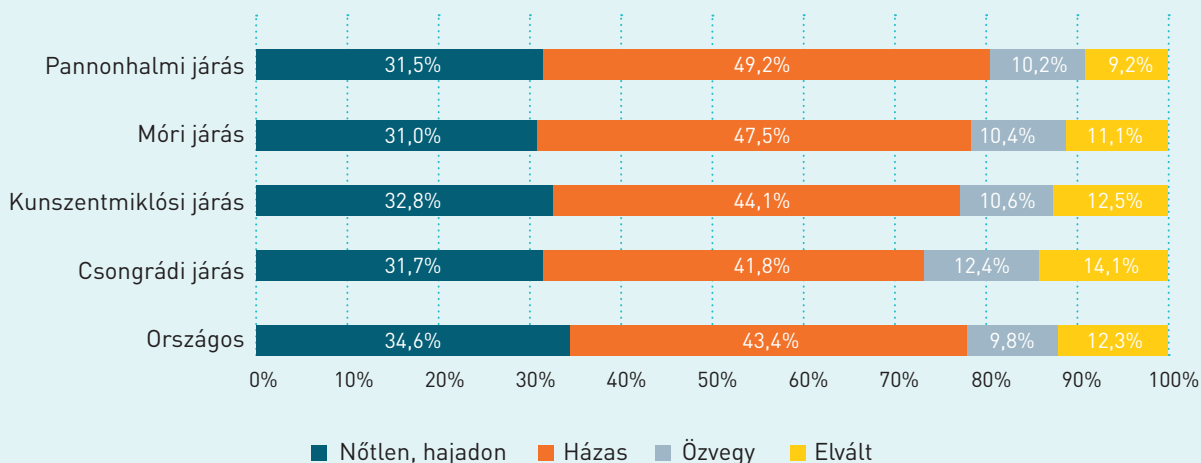

A négy járás lakosságának családi állapot szerinti megoszlását vizsgálva az látható, hogy a Pannonhalmi, a Móri és a Kunszentmiklósi járásban meghaladja a házások aránya az országost, ugyanakkor az özvegyeké is magasabb annál. Emellett

a nőtlenek, hajadonok aránya mindegyik járásban valamelyest elmarad az országostól, ahogy az elváltaké is alacsonyabb a Pannonhalmi és a Móri járásban.

3. ábra: A 15 éves és idősebb népesség családi állapot szerinti megoszlása.

Forrás: KSH, 2022-es népszámlálás, KINCS szerkesztés.

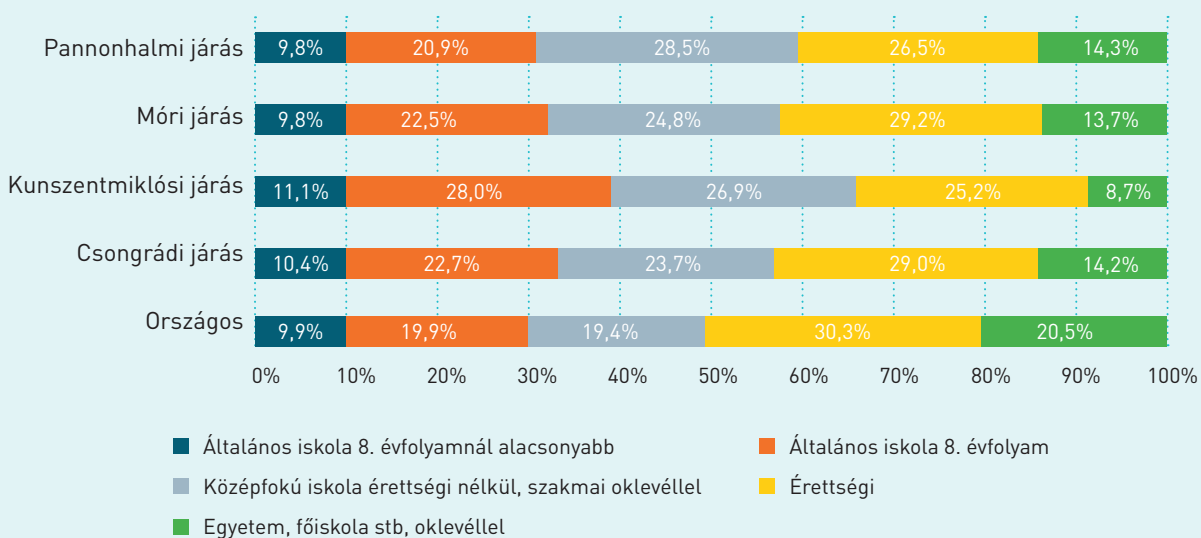

Az iskolai végzettség tekintetében elmondható, hogy a vizsgált járásokban az országosnál valamivel alacsonyabb a felsőfokú végzettséggel és az érettségivel rendelkezők, és magasabb a szak-

képzettek aránya. A Kunszentmiklósi járás iskolázottsága valamivel elmarad a másik három járástól is.

4. ábra: A 7 éves és idősebbek megoszlása legmagasabb befejezett iskolai végzettség szerint.

Forrás: KSH, 2022-es népszámlálás, KINCS szerkesztés.

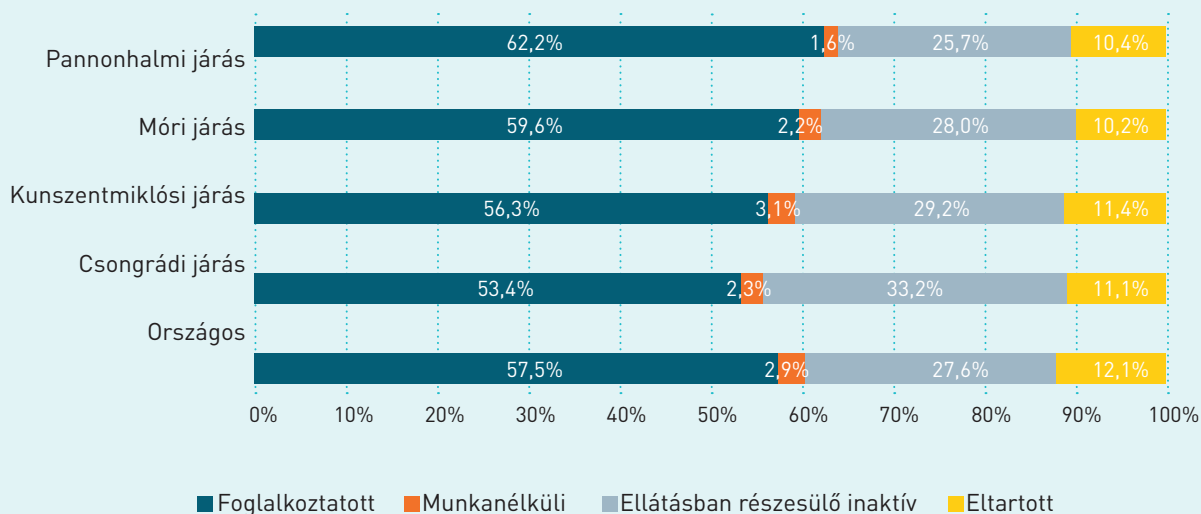

A munkaerőpiaci mutatók szerint a Pannonhalmi és Móri járásban az országosnál magasabb a foglalkoztatottak aránya, míg a Kunszentmiklósi járásban

si járásban magasabb a munkanélküliek hányada. A Csongrádi járásban a legalacsonyabb a foglalkoztatottság.

5. ábra: A 15 éves és idősebbek megoszlása gazdasági aktivitás szerint.

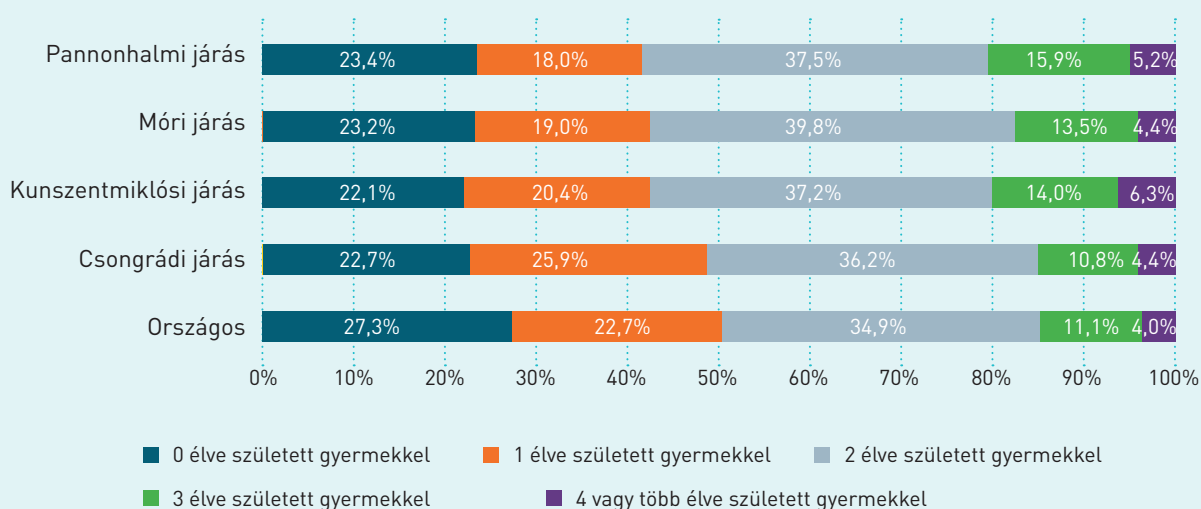
Forrás: KSH, 2022-es népszámlálás, KINCS szerkesztés.

A 15 éves és idősebb gyermektelen nők aránya mind a négy járásban alacsonyabb, az egygyermekeseké pedig csak a Csongrádi járásban magasabb az országosnál, míg arányaiban többen tartoznak

a kettő vagy több gyermekesek közé (kivéve a Csongrádi járás 3 gyermekesek és a Móri járás öt vagy több gyermekesek arányát).

6. ábra: A 15 éves és idősebb nők megoszlása gyermekszám szerint. Forrás: KSH, 2022-es népszámlálás, KINCS szerkesztés.

Elmondható tehát, hogy a tanulmányban vizsgált magas termékenyséű járások különböző mutatók alapján eltérnek az országos adatoktól. Négyből háromban magasabb a 30 év alatti fiatalok, illetve a házasságban élők aránya is. Az iskolázottságot nézve többen vannak a közép-, és kevesebben a felsőfokú végzettséggel rendelkezők, viszont a foglalkoztatottak aránya csak két járásban haladja meg az országos adatot. Az elemzett járásokban

az átlagosnál magasabb termékenység az ott élő nők gyermekszámában is megmutatkozik, ugyanis az országosnál többen vannak azok, akik két vagy több gyermeket nevelnek. A tanulmány további részében a szakemberekkel készített interjúk alapján törekszünk azt feltárni, hogy mely tényezők állhatnak a négy járásban élő párok gyermekvállalási motivációja mögött.

Kvalitatív kutatás eredményeinek bemutatása

A tanulmány célja, hogy bemutassa a KINCS 2023-ban végzett kvalitatív kutatásának főbb eredményeit, az interjúkon keresztül rámutasson arra, melyek lehetnek a gyermekvállalást ösztönző és késleltető, gátló tényezők a kiválasztott négy magas termékenyséű járásban. A kutatás keretében összesen 41 interjú készült 12 településen, a településen dolgozó védőnőkkel, orvosokkal, szociális munkásokkal, illetve a települések polgármestereivel. Az alábbiakban az általuk elmondottak alapján ismertetjük, hogy milyen tényezők játszanak szerepet a párok gyermekvállalásában.

A megkérdezett szakemberekkel készült interjúk alapján elmondható, hogy a vizsgált járások központjai közül három fejlett, gazdaságilag élénk város, amelyek a környező településekre is kihatással vannak. A vizsgált településeken a középfokú végzettséggel rendelkezők számára sok a munkalehetőség, de a közeli vagy még elérhető távolságban lévő nagyobb városok, vármegyeszékhelyek is vonzzák a munkaerőt. Az azonban érzékelhető az interjúkból, hogy a járásközponttól távolabb eső települések gazdasági helyzete és a településen élő lakosok anyagi helyzete elmaradottabb a járásközpont vagy az ahhoz közelebb eső települések helyzetétől. Ezt a közlekedés is nagyban meghatározza, mivel a ritkább buszjáratok miatt nehezített a környékbeli települések elérése. A gyárak és üzemek munkásjáratokat működtetnek munkavállalóik közlekedését megkönnyítve. Emellett sok család rendelkezik saját autóval.

Az interjúalanyok meglátása szerint a legtöbb vizsgált településen az ingatlanok jó állapotúak, kevés új ház épül, viszont a régieket felújítják. Az eladásra kínált ingatlanok hamar elkelnek. Az új tulajdonosok egy része a településen nőtt fel, tehát visszaköltöző (esetenként öröklök az

ingatlant), míg az új lakosok mint a járásközpont (vagy vármegyeszékhely, főváros) agglomerációjaként költöznek a vizsgált községekbe. Nem jellemző a többgenerációs együttélés, viszont a saját ingatlanba való költözés néhány vizsgált településen nem mindig előzi meg a gyermekvállalást. Ezekben az esetekben, egy átmeneti időszakban a fiatal pár valamelyik nagyszülő ingatlanában lakik, amíg a saját otthonuk meg nem lesz, esetleg annak felújítása be nem fejeződik.

A szakemberek ugyanakkor arra is felhívták a figyelmet, hogy az oktatási intézmények vegyes képet mutatnak. A járásközpontokban elérhetőek jó iskolák, óvodák, bölcsődék, amelyek egy részét valamilyen egyházi szervezet tartja fenn. Van, ahol ez szelekciós hatással bír, és akár a környező településekről is ide járatják a szülők gyermekeit. Viszont van olyan település, ahol a helyi intézmény olyan magas színvonalú, hogy akár a járásközpontból is jelentkeznek oda diákok. A kisebb településeken jellemző, hogy egy oktatási intézmény lát el több települést, akár úgy is, hogy az intézmény alsó tagozata az egyik, míg a felső tagozata a másik településen működik, így iskolabuszokkal szállítják a gyermekeket. A középiskolák színvonala is változó, viszont mivel nincsen felsőfokú intézmény a járásközpontokban, a továbbtanuló fiatalok jellemzően elköltöznek a vizsgált településekről.

Ahogy a kutatásban részt vevő szakemberek is kiemelték, az egészségügyi szolgálat két járásközpontban kifejezetten jó, a másik kettőben egyre kevesebb szakrendelés működik, a vármegyeszékhelyre kell átjárniuk a betegeknek. A településen többnyire vegyes háziorvosi praxis működik, így több család inkább egy, még elérhető távolságban lévő gyermekorvoshoz viszi gyermekeit.

A szakemberekkel készített interjúkból kiderült

az is, hogy a vizsgált települések lakóközössége szintén vegyes képet mutat. Néhány településen kifejezetten sok család él, akik aktívan részt vesznek a közösségi, kulturális programokon, van, ahol az egyházi közösség is összetartja őket. Néhány településen ugyanakkor arról számoltak be a meg-

kérdezettek, hogy kevés az elérhető találkozási és szórakozási lehetőség a kisgyermekesek, fiatalok számára. Ezen felül bizonyos településeken magas a nyugdíjas korúak aránya, az elérhető nagyszülők viszont segítségforrást jelentenek a kisgyermekes családok számára.

Gyermekvállalást ösztönző tényezők

Arra a kérdésre, hogy mi motiválja a fiatalokat a gyermekvállalásra, egyöntetűen az volt a válasz, hogy a gyermek iránti vágy. A gyermek iránti vágyat, a megkérdezettek elmondása szerint, nagyon meghatározza a származási családból hozott minta, illetve a környezet, a baráti, társas közeg által közvetített norma. Négy településen említették a vallást, mint a család értéként való meghatározását, a gyermekek iránti vágy alapját, amely nem elsősorban a fiatalok vallásosságából, hanem a családból hozott mintából és értékrendből fakad. A legtöbb településen általános, hogy egy családban két vagy három gyermek is van. A többedik gyermek vállalása mögött állhat az a tényező, hogy a testvérré értéként tekintenek, a szülők ezt szeretnék a gyermekeik számára megadni – ez derült ki öt interjúból is. Illetve arra a kérdésre, hogy van-e preferencia a gyermekek nemében, a legtöbb esetben az a válasz érkezett, hogy a családok szeretnék fiú és lány gyermeket is, és ennek érdekében is hajlandóak akár újabb gyermeke(ke)t vállalni.

A fiatal párok gyermekvállalását jellemzően megelőzi egy tudatos felkészülés, és amikor úgy érzik, hogy biztos alapokon áll a családalapítás, akkor engednek teret gyermekük érkezésének. A vizsgált településeken a fiatalok törekszenek valamilyen végzettség megszerzésére, tanulmányaik befejezésére, majd egy biztos állással igyekeznek megalapozni anyagi stabilitásukat.

Az anyagi stabilitás mellett nyolc településen is motiváló tényezőként említették a nagyszülők elérhetőségét, mivel az anyagi és a fizikai segítség hozzájárul a fiatal párok biztonságérzetéhez. Egy szakember szerint többen azért költöztek vissza szülőfalujukba, hogy a szülők elérhető távolságban legyenek. A sváb gyökerű lakossággal rendelkező településeken több szakembertől elhangzott, hogy a dolgozós attitűd eredményeképpen a nagyszülői generáció komoly anyagi támasz is lehet a gyerme-

kek számára, amely megkönnyítheti a fiatal párok családalapítását.

A családi támogatásokat, otthonteremtési kedvezményt szinte mindegyik szakember említette a gyermekvállalást pozitívan befolyásoló tényezők között, de nem mint elsődleges motiváló tényezőt, hanem mint amely az anyagi biztonsághoz, családi otthon megteremtéséhez járul hozzá. Néhány településen úgy látják, hogy ez többeknél előre hozta az amúgy is tervezett gyermekvállalást.

Ugyan az anyák igyekeznek olyan munkahelyről elmenni szülési szabadságra, ahova könnyen vissza is tudnak térni, de ez jellemzően egy távolabbi, és akár 12 órás műszakos munkát jelent. Mivel a gyermek(ek) és a háztartás ellátása ebben az esetben meglehetősen nehezített lenne a munkavégzés mellett, így sok pár vállal legalább három gyermeket, akik mellett a nők főállású anyaként maradhatnak otthon.

Három településen számoltak be arról, hogy a gyermekvállalást nem minden párnál előzi meg tudatos felkészülés, az anyagi biztonság és a családi otthon megteremtése, viszont ebből két helyen a gyermek érkezésével párhuzamosan törekednek erre a szülők. A harmadik településen ugyanakkor a szakemberek kiemelték azt, hogy a fiatalok egy része hamar elköteleződik, gyermeket vállalnak, viszont ezek a kapcsolatok nem mindig tartósak.

Az adatokból az látszik, hogy a koronavírus megjelenése után a legtöbb településen megugrott a gyermekszületések száma, majd lecsökkent. A védőnők többsége arról számolt be, hogy a kutatás évében, 2023-ban az általánosnál is kevesebb gyermek született a településükön, és a 2024-es év első felévére várható szülések száma is kevesebb lesz, ugyanis kevesebb az általuk gondozott várandós, mint amennyi a koronavírus-járványt megelőző években volt.

Gyermekvállalást késleltető és gátló tényezők

Ahogy a motiváló tényezőknél említésre került, a gyermekvállalást megelőzi egy tudatos készülés, a tanulmányok befejezése és biztos munkaerőpiaci pozíció megszerzése. Emiatt a gyermekvállalás kitolódhat. A karrierépítés a felsőfokú végzettségűek esetében több évet vesz igénybe, illetve a nőknek fontos szempont, hogy olyan munkahelyen helyezkedjenek el, ahonnan úgy tudnak elmenni szülési szabadságra, hogy később vissza tudjanak menni. Több védőnő úgy látja, hogy a középfokú végzettséggel rendelkezők fiatalabban vállalják első gyermeküket, mint a diplomával rendelkezők.

Emellett egy járásközpontban és hat további településen elhangzott egy-egy szakember részéről, hogy a fiatalok nehezen ismerkednek, kevés a párkeresésre alkalmas hely és program. A késői pártalálás, ezzel együtt pedig a késői megállapodás miatt is kitolódik a gyermekvállalás. Egy védőnő tette hozzá, hogy a késői családalapítás miatt a többedik gyermek(ek) vállalása elmarad. A párkapcsolatok hiánya vagy a késői családalapítás mellett a felbomló kapcsolatok is csökkentik a vállalt gyermekek számát. Egy családsegítő mutatott rá arra, hogy az egyedül maradt szülők akkor vállalnak újabb gyermeket, ha sikerül egy új, stabil párkapcsolatot kialakítaniuk.

Összefoglalás

Összességében az látható, hogy a gyermekvállalást leginkább a gyermek iránti belső vágy és a család, valamint a közösségi minták határozzák meg, amelyet akkor tudnak a párok valóra váltani, ha anyagilag (jövedelem és lakhatás) biztonságban érzik magukat. A családtámogatások és a családi otthonteremtési kedvezmény ehhez az anyagi biztonsághoz járult hozzá. Emellett még a nagyszülői jelenlét pozitív hatása merült fel több interjú során, ami viszont érzelmi biztonságot, fizikai segítségforrást és támaszt jelent, így, ahol volt nagyszülői segítség, ott a vágyott gyermekeket nagyobb arányban vállalták a párok. Az interjúk során ugyanakkor viszont az is elhangzott több beszélgetés alkalmával, hogy az utóbbi évek gaz-

Komoly késleltető tényező továbbá a fiatalok egészségügyi problémái, a nehezített teherbeesés, a meddőség. Öt településről számoltak be nem egy olyan párról, akik asszisztált reprodukciós eljárásnak köszönhetően tudtak csak gyermeket vállalni. Egy ilyen kezelés akár több évig is elhúzódhat, vagyis a vágyott gyermek érkezése szintén kitolódhat. Két védőnőtől is elhangzott az, hogy egy negatív szülésélmény is késlelteti vagy egyenesen gátolja a további gyermekek vállalását, illetve az első gyermekkel szerzett tapasztalatok is befolyásolják a további gyermekvállalási kedvet. Emellett azok a családok, akik sérült gyermeket nevelnek, jellemzően nem vállalnak újabb gyermeket.

Az is elhangzott az egyik interjú során, hogy a fiatalok tartanak a jövőtől, félnek az anyagi bizonytalanságtól, kiszolgáltatottságtól. Két szakember is úgy látja, hogy az elmúlt évek gazdasági folyamatai miatt sokan nem vállalnak most (újabb) gyermeket, ami a már említett visszaesett születésszámokban is tetten érhető. Egy interjúalany beszélt arról is, hogy szerinte a fiatalok félnek a gyermekneveléstől, nem szívesen vállalják a szülői feladatokkal járó nehézségeket. Szerinte a média is negatív hatással van a fiatalok gyermekvállalási kedvére.

dasági nehézségei visszavetették a gyermekvállalási kedvet.

A legtöbb településen arról számoltak be, hogy általában nagyfokú tudatosság előzi meg a gyermekvállalást, vagyis a fiatalok előbb befejezik a tanulmányokat, elhelyezkednek, saját lakást vásárolnak, s utána vállalkoznak a családalapításra.

A vizsgált járásokban az egyének gyermekvállalását tehát külső és belső tényezők egyaránt meghatározzák. A kutatásunkból egyértelműen kiderül, hogy a biztos anyagi helyzet és a megfelelő infrastruktúrával rendelkező lakótelepülés hozzájárul a gyermekvállalási kedvhez, míg a belső motivációt többnyire családi vagy környezeti, közösségi minta határozza meg.

Felhasznált irodalom

- Harrach, Gábor (2020). Atipikusan magas termékenységgű települések Magyarországon, 2010-2019. *Kapocs*, 3. évf. 3-4. szám
- Kapitány, Balázs, Spéder, Zsolt (2021). Gyermekvállalás. In: Monostori J. - Őri P. - Spéder Zs. (szerk.): *Demográfiai portré 2021*. KSH NKI, Budapest: 45–63.
- Kívés, Blanka (2020). Gyermekvállalási motivációk összehasonlítása magyar és dél-koreai fiatal felnőtteknél. Károli Gáspár Református Egyetem, Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar, Pszichológia Intézet, Szociálpszichológiai és Interkulturális Pszichológiai Tanszék és Fejlődéslélektani Tanszék, szakdolgozat
- Pári, András, Papházi, Tibor, Trieb, Mariann, Agócs, Gergely (2023). Öröklődő családi minták: a testvérszám és a gyermekvállalás kapcsolata. In: Pári, András, Gyorgyovich, Miklós (szerk.): *Család – Érték – Tér. Tanulmányok a családi értékekről*. Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért. Budapest
- Tóth, Géza, Kincses, Áron, Kovács, Marcell (2024). A termékenység térbelisége Magyarországon, 2021. *Területi Statisztika*, 64(1), 30-50.
- Tóth, Olga (2012). Új anyák és új apák. A gyermekvállalás motivációi. *Demográfia*, 55. évf. 2-3. szám, 136-146.